

KERTINĖ PARAŠTĖ

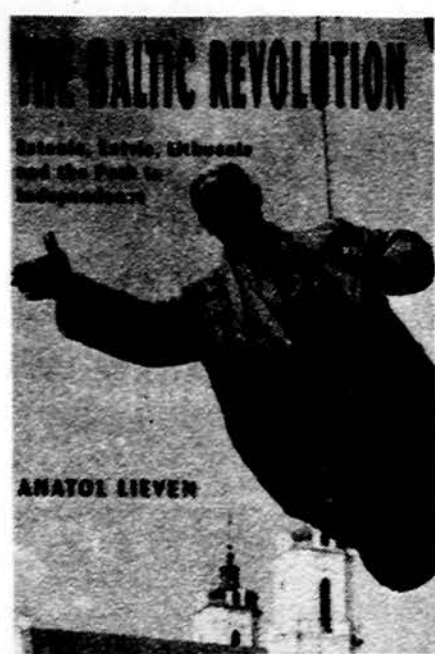
Anglų istorikas peržvelgia Baltijos valstybių atgimimą

„Tautos yra keisti, kaprizingi istoriniai junginiai“, London'o *Times* literatūriniam priede šių metų liepos 9 dieną rašo anglų istorikas Geoffrey A. Hosking. Iš daugybės kronikose minimų gentių tik nedaugelis išliko gyvos moderniojo pasaulyje. Daugumą nusiaubė didesni ar ryžtingesni kaimynai: jų kalbos nuvyto, jų apdarai atsidūrė muziejuose, o jų tautosaka tesidomi antikvarai ir etnografi. Pagal „normalią“ įvykių logiką, tokiai turėjo būti ir estų, latvių bei lietuvių likimas.

Bet atsitiko kitaip. Istoriko Hosking nuomone, tai viena nepaprastiausių tautinio išsilikimo istorijų šiuolaikiniame pasaulyje. Kuo tai galima paaiškinti? Atsakymo Hosking ieško dviejose neseniai pasirodžiusiose anglų kalba knygose: Anatol Lieven „Baltijos revoliucija“ (*The Baltic Revolution*. Estonia, Latvia, Lithuania and the Path to Independence. New Haven, CT: Yale University Press, 1993) ir Mart Laar „Karas miškuose“ (*War in the Woods*. Estonia's Struggle for Survival, 1944-1956. Washington, DC: Compass, 1993).

Atgimimo metais Lieven daug laiko praleido Baltijos valstybių sostinėse kaip London'o *Times* korespondentas. Savo knygoje jis apžvelgia ir Baltijos tautų istoriją. Būdamas Latvijos kolonistų vokiečių palikuonis, jis pabrėžia liuteronų religijos ir švietimo svarbą estų ir latvių kelyje į tautinį sąmoningumą. Sovietinė okupacija, anot jo, baltams buvo lyg „nesibaigiantis tautinis košmaras“. Devintuoju dešimtmėčiu vis daugiau latvių ir estų pradėjo manyti, kad jų tautos gali palaipsniui išnykti. Egzistencinė nevilts susipynė su nostalgija Nepriklausomybės „aukso amžiui“. Atmetimas Maskvos baltams reikė išitikimybės demokratijai ir nepriklausomybei.

Kai Lietuvoje nepriklausomybės klausimas pateko į Aukščiausiosios Tarybos darbotvarkę, jis sukūrė savo dinamiką, rašo Lieven. Tai buvo lemtinga akimirką. Jokia Sovietų Sąjungos respublika iki to laiko nebuvo pamėginusi atsiskirti, tik nedaugelis politikų rimtai tegalvojo apie tokią galimybę. Lietuvos Nepriklausomybės deklaracija pradėjo Sovietų Sąjungos galą.

Anatol Lieven knygos „Baltijos revoliucija“ apšviestas momentas, kada 1991 metų rudenį Vilniuje buvo nugriauta Lukiškių aikštėje stovėjusi Lenino statula. Šis vaizdas, rodytas viso pasaulio televizijos programose ir spaudoje, tapo Sovietų Sąjungos galutinio žlugimo po 1991 metų rugpjūtį nepavykusio pučo simboliu.

Lieven savo knygoje daug vietos skiria rusiškai kalbančių mažumų Baltijos valstybėse problemai, kurią jis laiko labai pavojinga. Pasak jo, taiką iki šiol išsaugojo Jelcino ir Kozyrevo nuosaikumas, nepaisant jų retorikos, bei Baltijos šalių rusų gyventojų nepasitikėjimas buvusiais komunistiniais aparatais. Bet autorius pateikia tokį galimybės katastrofos scenarijų: Rusijos pasienyje Estijoje, Narvos mieste, kurio 90% gyventojų rusai, uždaromi keli fabrikai. Tūkstančiai rusų netenka darbo. Vyksta rinkimai, kuriuose beveik joks rusas negali dalyvauti, ir jų metu įsilepsnoja didžiulė demonstracija. Jos dalyviai reikalauja Narvą prijungti prie Sankt Peterburg (buv. Leningrado) rajono. Smurto veiksmai, aukos, abiejose sienose pusėse pradama mobilizuoti kariuomenę. Toksai incidentas, rašo Lieven, būtų idealus tramplinas nacionalistiniams ir antidemokratiniam judėjimui Rusijoje. O tai paveiktų visą buvusią Sovietų Sąjungą.

Recenzentas Geoffrey A. Hosking sako, kad Lieven teisingas, kai jis ragina latvius bei estus būti „praktiškais“, pasekti lietuvių pavyzdžiu ir užtikrinti rusams pilnas politines bei ūkines teises. Ar verta juos stumti į galimo priešo glėbį? – klausia anglų istorikas.

Išėivijos dialogas su Lietuva

JULIUS ŠMULKŠTYS

Birželio mėnesį JAV Lietuvių Bendruomenės Detroit'e sušaukta politinė-visuomeninė konferencija buvo pozityvus žingsnis į rimto ir nuolatinio dialogo tarp išėivijos ir Lietuvos vystymą. Po konferencijos Amerikos lietuvių spaudoje pasirodė daug komentarų, liečiančių joje išreikštas mintis bei pasiūlymus, kaip tą dialogą toliau plėtoti. Mane ypačiai sudomino vieno konferencijos dalyvio pasisakymas (teigiamai sutiktas konferencijoje ir po jos pasirodžiusiose straipsniuose), kad santykiai tarp išėivijos ir dabartinės Lietuvos valdžios gerokai pagerėtų, jei Lietuvos demokratinė darbo partija (LDDP), buvusios Lietuvos komunistų partijos (LKP) įpėdinė, atsiprašytų ar padarytų atgailą už savo politinę praeitį. (Vieni komentatoriai kalbėjo apie atgailą, kiti apie atsiprašymą, bet iš esmės vienokia ar kitokia vieša meca culpa reikšmingo skirtumo nesudaro.)

Principiškai prieš atgailą/atsiprašymą nieko blogo negalima pasakyti. Manau, kad neperdėsiu sakydamas, jog visi esame kada nors atsipraše ir atgailavę už padarytas klaidas, nuodėmes ar dar kokius kitus prasižengimus. Atsiprašyti ir atgailauti yra labai žmogiška ir psichologiškai suprantama. Dažnai po atsiprašymo žmogus geriau pasijunta, o po atgailos ir moralinė atsakomybė, jei tokia iš viso buvo, pasidaro lengviau pakeliama. Žmonių santykiuose kiekvienas individas apsisprendžia, už kokius asmeninius veiksmus reikia atsiprašyti arba atgailauti. Kartais toks apsisprendimas yra tiesiogiai išorinių faktorių įtakai, bet vienaip ar kitaip, išskyrus gal tik nepaprastus atvejus, galutinė atsakomybė yra vis tiek individo, o ne kieno nors kito.

O kaipgi su visos partijos, valdžios ar net tautos bendra, kolektyvine atsakomybe? Kas už jas gali atsiprašyti arba atgailauti? Paimkim grynai hipotetinį atvejį lietuvių, kurie po Antrojo pasaulinio karo sovietinėje sistemoje gimė arba užaugo, ir prileiskim, kad, žinodami, jog už kokių dvidešimt ar trisdešimt metų reikės už tai atsiprašyti arba atgailauti, jie visi kaip vienas atsisako į LKP daliniai buvo izoliuoti, menkai ginkluoti ir daug silpnesni už lietuvių. Jiems nepavyko sutrukdyti žiaurių deportacijų. Tačiau jų ryžtinga kova prieš nepaprastą galybę, net kai visos viltys jau buvo sudužusios, anglų istorikui padeda suprasti, kaip baltai išsilaukė. Ir estų partizanai, rašo jis, savaip laimėjo. „Tiktai tokie žmonės, su tokia atmintimi“, sugebėjo išverti ilgiau už Sovietų Sąjungą ir net pradėti jos iširimą.

Karo miškuose autorius Mart Laar buvo vienas Estijos „Pavel do draugijos“ steigėjų ir veikėjų. Tarp 1985 ir 1987 metų jis dviračiu keliavo iš kaimo į kaimą, užrašė žmonių atsiminimus, padėjo atstatyti Estijos moderniąją istoriją. Jo knyga savilaidoje pasirodė jau 1987 metais. Jos angliška versija yra papildyta duomenimis iš Estijos sovietinių archyvų.

Mart Laar tapo estų krikščionių demokratų partijos vadovu, o 1992 metų spalį – Estijos ministro pirmininku. Istorikas ant dviračio ir jo tauta nužengė toliau, negu tai atrodė įmanoma, kai jis pradėjo savo darbą. „Tikėkimės, kad jų dvasia, nepripažįstanti jokių kompromisų, nepastatys pavojun to, ką jie pasiekė“ – užbaigia savo straipsnį anglų istorikas Geoffrey A. Hosking.

kž

Del aukščiausių minėtų priežasčių man ir kyla abejonės, ar po karo į LKP įstoje žmonės turėtų kolektyviškai už tai atsiprašyti ar atgailauti. Nors stojimai į partiją buvo daug motyvų, tačiau mažai kas į ją ėjo dėl ideologinių sumetimų. Be to, nereiktų pamiršti, kad „ideologiniai“ LKP nariai savo politinį užsilaikymą galėjo ir toliau praktikuoti, pereję į Burokevičiaus naktinukų partiją. Jei kam dar vis labai yra svarbu surasti mirusio Lietuvos komunizmo lavoną, jie ieškojimą turėtų pradėti šioje organizacijoje arba jos pagrindinėse liekanose, nes ji yra senosios LKP tikroji ideologinė įpėdinė.

Del aukščiausių minėtų priežasčių man ir kyla abejonės, ar po karo į LKP įstoje žmonės turėtų kolektyviškai už tai atsiprašyti ar atgailauti. Nors stojimai į partiją buvo daug motyvų, tačiau mažai kas į ją ėjo dėl ideologinių sumetimų. Be to, nereiktų pamiršti, kad „ideologiniai“ LKP nariai savo politinį užsilaikymą galėjo ir toliau praktikuoti, pereję į Burokevičiaus naktinukų partiją. Jei kam dar vis labai yra svarbu surasti mirusio Lietuvos komunizmo lavoną, jie ieškojimą turėtų pradėti šioje organizacijoje arba jos pagrindinėse liekanose, nes ji yra senosios LKP tikroji ideologinė įpėdinė.

Dr. Julius Smulkštys, Indiana University at Fort Wayne politinių mokslų profesorius.

Tai gi jei ne visi buvę komunistai turėtų atsiprašyti ar atgailauti, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Kalbėdami apie LDDP ir dabartinės valdžios vadovų viešą atsiprašymą ar atgailavimą, vis tiek negalime išvengti individualios ir kolektyvinės atsakomybės priešpastymo. Pastaroji suponuoja motyvų ir veiksmų/prasižengimų vienodumą. Jei esi buvęs komunistas, tai neatsiprašęs ar ne atgailavęs negali pasidaryti patikimu politiniu veikėju. Individiškai, tai gal tik tie, kurie dabar yra aktyvūs Lietuvos politiniame gyvenime, o ypačiai priklausantieji LDDP. Čia, mano manymu, dalykai dar labiau susiklopiuoja. Šiandien dauguma šios partijos narių nėra buvę komunistai. Nejaugi ir jie turėtų atsiprašyti ar atgailauti? O kaip su LDDP vadovybe? Žinoma, jog nemažai jų LKP priklauso. Tai gal pagaliau radome tikrai atsiprašymui ar atgailavimui tinkančius kandidatus? Taip, pasakytų didelė išėivijos dalis. Arba bent toks susidaro įspūdis iš neseniai spaudoje pasirodžiusių komentarų.

Dr. Jonui Stankaičiui 80 metų sukakus

JUOZAS MEŠKAUSKAS

Dr. Jonas Stankaitis gimė 1912 m. balandžio 4 d. Dainių kaime, Jurbarko valsčiuje, pusantro kilometro atstu nuo Jurbarko miesto, gerai tvarkomame tėvo Juozo ir motinos Onos 12 hektarų ūkyje. Jis augo ir brendė sesers ir penkių brolių šeimoje. Jonas, sesuo Anelė ir trys broliai: Alfonsas, Juozas ir Saliamonas baigė Jurbarko gimnaziją, įstojo į Vytauto Didžiojo universitetą Kaune, jį baigė ir gavo aukštojo mokslo diplomus. Vienas iš jo brolių, Pranas, paliko ūkininkauti. Čia reikia atkreipti dėmesį, kad 12 hektarų ūkininkas sugebėjo penkis savo vaikus išleisti į aukštąjį mokslą. Tai parodo tuometinės Lietuvos ekonominę būklę, galimybes ir sugebėjimų reikšmę.

Jonas Stankaitis, baigęs Jurbarko valdiškąją gimnaziją 1931 metais, įstojo į Vytauto Didžiojo universitetą, medicinos fakultetą, kurį baigė ir 1937 m. kovo 10 d. gavo gydytojo diplomą ir kiek vėliau praktikos teises. Tų pačių metų pavasarį dr. Jonas Stankaitis pradėjo dirbti Raudonojo kryžiaus ligoninėje moterų ligų, akušerijos ir ginekologijos klinikoje rezidentu. 1939 metais buvo išrinktas Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto aukštesnės ginekologinės klinikos jaunesniojo asistentu. Tai buvo jo mokslinės karjeros pradžia. 1940 metais jis išlaikė daktarato egzaminus ir pradėjo galvoti apie disertaciją. Būdamas jaunesniojo asistentu, parašė mokslinius straipsnius: „Hyperplasia glandularis endometrii“ ir „Ruptura uteri in graviditate“. Abu straipsniai buvo išspausdinti žurnale „Medicina“. Taip pat vieną straipsnį — „Fatal Lymphadenopathy Histoplasmosis“ jis yra išspausdinęs 1955 metais Ohio State Medical Association žurnale.

Vytauto Didžiojo universiteto medicinos fakultetui pasistatius Kaune naujas, modernias klinikas, 1939 metų pabaigoje ir 1940 metų pradžioje ir jį paeiliui persikėlė vidaus ligų, chirurgijos, moterų ligų, ginekologijos ir akušerijos, nervų ligų bei psichiatrijos ir kitos klinikos. Dr. Jonas Stankaitis tose klinikose ir gyveno, kartu su žmona Izabele (Jokubauskaite), kurią vedė 1940 m. birželio 15 d. Tuo pat laiku Sovietų Sąjungai pirmą kartą okupavo Lietuvą. Sovietams okupavus Lietuvą, darbo sąlygos žymiai pasikeitė.

Moterų ligų ir akušerijos-ginekologijos klinika paprastai labai aktyvi naktimis. Komunistams okupavus Lietuvą, naktys tapo nesaugios, nes visi valdžios sprendimai, nutarimai, taip pat ir kriminaliniai judėjimai vykdavo naktimis. Dr. Jono Stankaičio viršininkams, profesoriumi Pranui Mažyliui ir vyriausiajam asistentui dr. J. Mikulčiui, gyvenantiems mieste, naktimis vykti į kliniką buvo nesaugu. Todėl daugelį atsitikimų, gana sunkių ir kritiškų, teko tvarkyti dr. Jonui Stankaičiui, ir jis džiaugiasi, kad jis įgavo labai didelį patyrimą. Literatūroje naktys yra labai gražiai ir įspūdingai aprašytos. Romantiškai rašytojai ir poetai naktimis džiaugiasi vienaip, o gydytojai, teikdami žmonėms pagalbą, naktis vertina ir jomis džiaugiasi ar jomis skundžiasi kitaip.

Dr. Jonas Stankaitis, turėdamas gerą mokytoją ir klinicistą profesorių Praną Mažylį ir turėdamas nors ir sunkias, bet geras sąlygas, įgijo geras teoretines žinias ir praktinį patyrimą savo moterų ligų, akušerijos ir ginekologijos specialybėje. Dr. Stankaitis, kaip žmogus-asmuo ir kaip specialistas, klinikoje buvo labai mėgstamas ir vertinamas. Jį mėgo kolegos ir pacientės bei jų giminės.

Dr. Joną Stankaitį pažįstu iš studijų laikų. Žinau jo gabumus ir pasižįstimą gydytojo darbui

Dr. Jonas Stankaitis

ir savo profesijai. Rusus iš Lietuvos išvijo 1941 metais okupavus vokiečiams, atkuriant Vilniaus universitetą ir jo Medicinos fakultetą, man dr. Stankaitį rekomendavus, dr. Pranas Germantas, būdamas Švietimo tarėjui, jį paskyrė adjunktui (titulas tarp vyresniojo asistento ir docento) moterų ligų, akušerijos ir ginekologijos katedros ir klinikos vedėju. Tai buvo jam naujos ir atsakingos pareigos. Kiek vėliau teiravausi, tai girdečiau, kad dr. Stankaitis paskaitas skaito ir klinikai vadovauja be priekaištų. Kaip jis pats sakė: „Reikėjo pasitempti, sekėsi nebologai, nebuvo problemų, kurių nebūčiau galėjęs išspręsti“. Darbas buvo sunkus ir daug reikalaujantis, nes, Lietuvai iš lenkų perėmus universitetą ir klinikas, buvusio lenkų universiteto personalo, pasilikusio Vilniuje, ir kartu lenkų visuomenės dėmesys, nukreiptas į lietuvius, jų vietas užėmusius, buvo labai didelis ir ryškus.

Skaitant medicinos mokslo ir meno istoriją, randama, kad nuo senų laikų gydytojai yra keliavę ir tokiu būdu skleidę medicinos mokslą. Graikų medicinos mokslo žinias Azijoje platino žymus gydytojas Democedes iš Croton. Gydytojų-keliautojų su medicinos mokslo žiniomis buvo ir daugiau. Bet jie keliavo savo noru arba

buvo kviečiami. Penkioliktojo šimtmečio pabaigoje ir šešioliktojo pradžioje Lietuvoje buvo apie 25 gydytojai, ir jie visi buvo kitataučiai: italai, prancūzai, vokiečiai ir vienas kitas žydas. Aukštesios medicinos mokyklos tuo metu Lietuvoje nebuvo, todėl gydytojus reikėjo kviešti iš kitur. Visi jie buvo Lietuvos didikų ar vyskupų gydytojai, ir jie atnešė medicinos mokslo žinias į Lietuvą.

Iš lietuvių pirmaisiais gydytojais-keliautojais reikia laikyti dr. Francisaką Skoriną ir dr. Alexander Carolus Cursius-Curtius. Skorina, 1512 metais baigęs Padua universitetą ir gavęs medicinos ir filosofijos mokslų daktaro laipsnį ir diplomą, dėl nežinomų priežasčių ar sąlygų apsigyveno Prahoje ir 1517–1519 metais įsteigė ten spaustuve. Vėliau grįžo į Lietuvą, buvo Vilniaus vyskupų ir Prūsijos hercogo gydytoju. 1524 metais įsteigė spaustuve Vilniuje, kuri buvo pirmoji spaustuve toje Rytų Europos dalyje. A. C. Cursius-Curtius yra antras lietuvis gydytojas, keliavęs su medicinos žiniomis į platų pasaulį. Yra žinoma, kad jis buvo Lietuvos bajoras. 1659 metų liepos 4 dieną jis prisistatė New York'e, tuo metu New Amsterdam vadinamame, miesto vadovybei. Tuo metu šis miestas turėjo tik apie 1,500 gyventojų.

Curtius dirbo kaip mokytojas, buvo tuo metu vienintelis mieste mokyklos, vadinamos „Lotynų mokykla“, rektorium ir taip pat praktikavo gydytojo profesiją. 1661 metų liepos mėnesį dr. A. C. Cursius-Curtius iš savo pareigų pasitraukė ir grįžo į Europą. Abu daktarai, Skorina ir Cursius-Curtius, už tėvynės ribų dirbo savanoriais.

Devynioliktojo ir dvidešimtojo amžių lietuvių gydytojai, dirbantys už Lietuvos ribų, sudaro kitą kategoriją, nes jų tokiais tapimas ir jų uždaviniai buvo ir yra kitoki. Šią kategoriją dar galima suskirstyti į dvi grupes: lietuvių gydytojų, dirbančių už savo tėvynės ribų Rusijos imperijos plėtoje, ir antrą grupę — dirbančiųjų Naujajame pasaulyje, Amerikoje. Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, nemažai lietuvių gydytojų buvo ištremti į komunistinę Sovietų Sąjungos imperiją ir karo eigoje nemažai lietuvių gydytojų skaičius, gelbėdami savo gyvybę ir laisvę, pasitraukė į Vakarus.

Dr. Jonas Stankaitis 1944 m. rugpjūčio 5 d. ties Smalininkais peržengė Lietuvos-Vokietijos sieną. Pirmiausia jis pateko į Saksoniją, ir Thum miesto ligoninėje gavo darbą moterų ligų skyriuje. Bet dr. Stankaičiui toje ligoninėje neilgai teko dirbti, nes karui artėjant prie galo, vokiečiams karą pralaimint, rusų armijos slenkant gilyn į Vokietiją, Stankaičiui šeimai teko trauktis tolyn į Vakarus.

Karas pasibaigė 1945 metų pavasarį. Visi lietuvių, o jų buvo kelios dešimtys tūkstančių, vilaisi netrukus grįžti į tėvynę. Dr. Jonas Stankaitis neleidžia laiko būtu. 1945 metų rudenį jis susiriša su Heidelberg'o Ruprecht-Karl universiteto medicinos fakultetu. Ten, vadovaujamas profesoriaus Runge ir docento Voego, studijuojama toliau ir parašo disertaciją „Das Ovarial-carcinom und die Veraenderungen der Gebarmutter Schleimhaut“.

Darbas įvertinamas „labai gerai“ ir už jį suteikiamas medicinos daktaro laipsnis. Darbas labai idomus, paremtas savais tyrimais, išleistas atskiru leidiniu, sudaro 90 puslapių teksto, turi 18 paveikslų, mikroskopinių tyrimų nuotraukų, išspausdintus 1948 metais. Darbas originalus ir kelis kartus didesnės apimties negu paprastai vokiečių universitetų medicinos daktarų disertacijos.

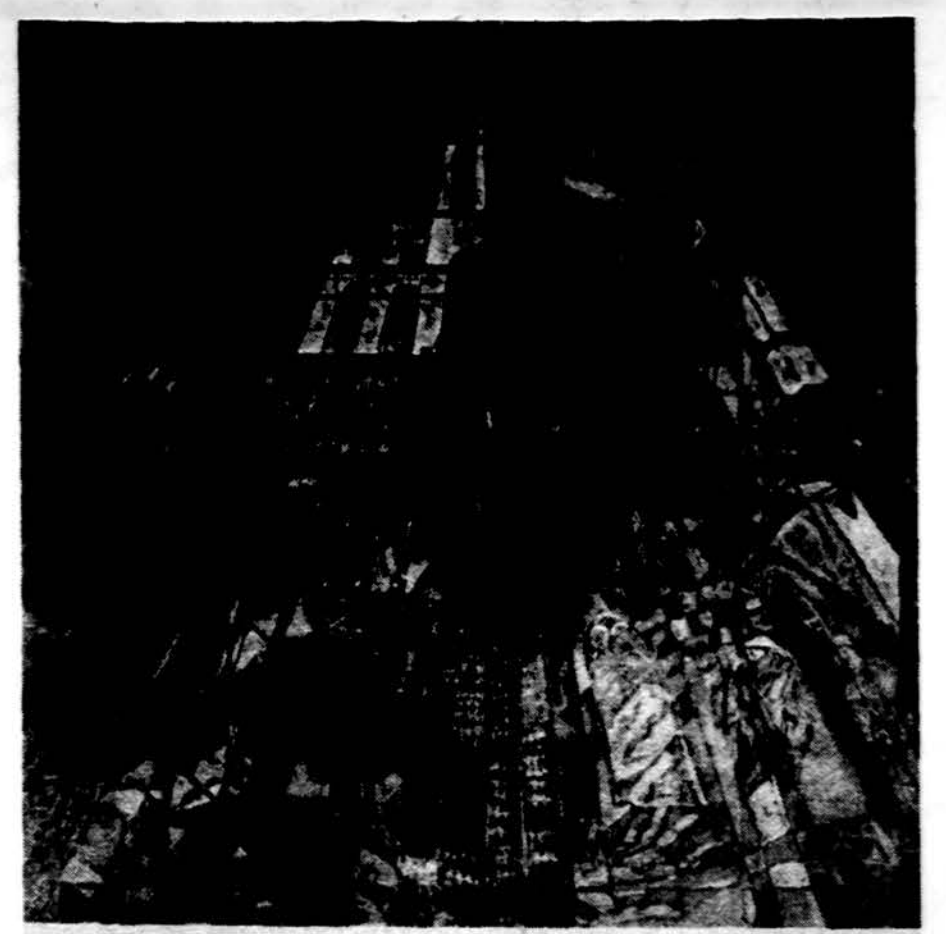
1946 metais dr. Jonas Stankaitis, susitaręs su UNRRA, suorganizavo Guenzburg an der Donau moterų ligoninę. Toje vietoje daugiausia buvo apgyvendinti žydai ir žydės, išleisti iš vokiečių koncentracijos stovyklų. Toje li-

goninėje dirbdamas, dr. Jonas Stankaitis tuojau pastebėjo, kad žydės turi giliai tautinę samonę ir ideologiją, yra jai pasižventusios ir atsparios. Jis pastebėjo, kad žydės, vokiečių koncentracijos stovyklose labai suvargusios ir kūniškai išsekusios, karui pasibaigus iš tų stovyklų išleistos stengėsi atsigauti, tapti nėsčiom ir tokiu būdu pradėti vėl auginti sunaikintą tautą. To jis nepastebėjo kitų tautų, pavyzdžiui, lenkų, moterų tarpe. 1948 metais dr. Algirdas Maciūnas pakviečia dr. Joną Stankaitį į Augsburg'ą, į Servatius Stift, UNRRA tvarkomą ligoninę, moterų ligų skyriaus vedėju. Čia vėl dr. Stankaičiui tenka dirbti su įvairių tautybių pacientėmis.

Mūsų viltims grįžti į Lietuvą nesirealizuojant ir aliantų tarpe politinei situacijai kryptant šalčio karo linkme, dr. Jonas Stankaitis su šeima 1949 metų pavasarį atvyko į Jungtines Amerikos Valstybes. Čia jis vėl turėjo atlikti praktiką, išlaikyti egzaminus. 1952 metais išlaikė egzaminus ir gavo teisę verstis gydytojo praktika. Iki 1956 metų jis dirbo kartu su dr. McCuskey Cambridge, Ohio. Nors tai buvo bendra praktika, bet dr. McCuskey, pastebėjęs dr. Stankaičio pasiūlomą ir sugebėjimus moterų ligų specialybėje, tos srities pacientes pavesdavo jam. Darbas buvo grynai amerikiečių tarpe. 1956 metų vasarą dr. Stankaitis persikelia į Cleveland'ą ir pradeda verstis privačia praktika. Sveitimam krašte ir amerikietiškoje sistemoje tuo metu išlikti savo specialybės srityje buvo gana sunku. Lietuviai dr. Stankaitį žinojo kaip moterų ligų specialistą, ir lietuvių moterys tuo pasi- naudodavo. Bet savo praktikoje per daugelį metų jis tapo šeimos gydytoju. Dr. Jono Stankaičio darbo laukus, pacientūrą tautybės ir rasės atžvilgiais buvo labai įvairi, ir gal galima sakyti — universalaus pobūdžio. Gydytojo praktiką baigė ir savo pensininku 1987 metais.

Pasitraukęs iš savo tėvynės, gydytojas savo darbu nebėra priirštas prie savo krašto. Jo darbas vyksta esamoje vietoje ir esamomis sąlygomis. Būdamas už savo tėvynės ribų, gydytojas dirba kitos tautos ar kitų tautų žmonių tarpe. Nors gydytojo darbo objektas yra žmogus, kas ir koks jis bebūtų, darbas vienomis ar kitomis sąlygomis turėtų būti vienodas. Yra daug panašumų, bendrų uždavinių, bet kartais susidaro ir svarbių ar net esminių skirtumų. Čia gydytojui labai svarbu principingumas. Dr. Jonui Stankaičiui principingumas yra charakteringas. Ypač principingumas, etika ir moralės principai labai svarbu moterų ligų specialybėje. Dr. Stankaitis tiems principams išlaikė ištikimybę.

Šimtmečiais medicinos teorija buvo surišta su religija, nes religija ir medicina buvo sąjungininkės. Dažnas gydytojas kartu buvo ir kunigas. Šių laikų medicinai dažnai trūksta religijos ir filosofijos įžvalgų. Dr. Jonas Stankaitis moko surišti mediciną su religija, priklausydama ateitininkų organizacijai, būdamas ateitininkų medicų korporacijos Gajos nariu. Devynioliktojo amžiuje ir dvidešimtojo pradžioje medicina buvo tapusi tik mokslu. Dr. Stankaičiui medicina yra ne tik mokslas, bet ir menas. Mokslas dalykus tiria, analizuoja ir daro išvadas, o menas juos sintezuoja, vertina ir pritaiko. Žmogus yra daug daugiau negu mokslinis objektas gydytojo praktikoje. Dr. Jonui Stankaičiui netrūko mokslinių žinių ir religinio bei filosofinio supratimo žmogų kaip tokių suvokti ir jam padėti. Jam užteko idealizmo, išminties ir pasiryžimo įsigyti ir turėti platų žvilgnį, kuris apreptų mediciną kaip mokslą ir meną bei tai pritaikytų gyvenime. Gydytojas gyvena lyg tarp veidrodinių sienų, o taipgi ir su platiais langais patalpoje. Veidrodinės sienos nuolat jam atspindi profesinius

"VIENO ŽMOGAUS VIZIJA"

kun. Kęstučio Balčio meno rinkinio paroda

LIETUVIŲ DAILĖS MUZIEJUJE

1993 m. birželio mėn. 5 - rugsėjo mėn. 26 d.

Igyvendinta kunigo Kęstučio Balčio vizija

DANAS LAPKUS

Vykdamas velionio kunigo Kęstučio Roberto Balčio iš Amsterdam, New York, valią, jo dailės kolekcija buvo perduota Lietuvos dailės muziejui Lemont, Illinois. Tokia dabar ir iki šių metų rugsėjo 26 dienos Lietuvos dailės muziejuje vykiančios parodos „Vieno žmogaus vizija“ priešistorė.

reikalus, pareigas ir problemas, o per platus langus jis mato, kas yra už tų sienų didžiajame pasaulyje, mato visus gyvenimo aspektus. John Archibald Wheeler žmogų, kokios jis profesijos bebūtų, apibūdina taip: „Žmogus yra visatos dalis, dalis — atskira, unikali; turėdamas protą, jis turi galią analizuoti, jungti, kurti. Jis dalyvauja visatos kaitoje arba kūryboje. Šita žmogaus funkcija yra mažai pabrėžiama ir mažai akcentuojama. O ji turėtų būti svarbiausia“. Tai gilus ir prasmingas žmogaus apibūdinimas. Man atrodo, kad dr. Jono Stankaičio darbai ir gyvenimas derinasi su šiuo apibūdinimu.

Dr. Jonas Stankaitis, be anksčiau minėtų mokslinių darbų, plunksnos dar nepadeda. Išėjęs į pensiją, teberašo populiarius medicinos straipsnius. *Dirvoje* 1991-1993 metais yra išspausdinęs šiuos straipsnius:

„Kokia Erie ežero žuvis sveika valgyti“ (1991.12.26);

„Antrinė plaučių infekcija gali būti mirtina“ (1992.2.7);

„Kodėl moterų daugiau negu vyrų“ (1992.1.23);

„Kas reikia žinoti apie AIDS“ (1992.3.5);

„Auksinė valanda — gyvybės išgelbėjimas“ (1992.4.16);

„Saulė ir odos vėžys“ (1992.9.10);

„Ann Jillian (Juratė Nausėdaitė) — Meridia Hillcrest ligoninės Vežio centro viešnia“ (1992.12.3);

„Turisto liga“ (1993.2.18 ir 1993.2.25).

Reikia pažymėti, kad šiandien Stankaičių giminėje yra aštuoni gydytojai. Keturi iš jų gyvena Lietuvoje ir keturi JAV. Man gerai pažįstamas dr. Jono brolis Alfonsas, gyvenęs Connecticut, yra veterinarijos gydytojas, aktyvus visuomenininkas, veiklus Lietuvos Bendruomenėje. Dr. Jono ir Izabelės Stankaičių dukletė Kristina yra dantų gydytoja ir sėkmingai verčiasi dantų gydytojos praktika Western Springs, Illinois.

Parodoje 36 lietuvių autorių paveiksai, daugiausia tapyba, keli grafikos ir akvarelės lapai. Dauguma darbų sukurta aštuenuoju ir devintuoju dešimtmečiais, tai yra pačiu, jei taip galima pavadinti, Lietuvos tarybinės dailės žydėjimo laiku. Apie šį žydėjimą kalbu be jokios ironijos: tuo metu dailininkai, kaip ir rašytojai, daugeliu Lietuvos žmonių buvo dvasiniai vadovai; parodos ir knygos — atgaiva nuo sovietinio idiotizmo. Taip Maskva, skirdama milžiniškus pinigų dailininkų, kaip svarbių propagandos įrankių, išlaikymui, užsinaudojo prieš savo namuose (politinę ir visuomeninę menininko rolę tarė Lietuvos bei kelius į to meto kūrybos supratimą gerai atskleidė Violeta Kelertienė knygoje *Come into my Time: Lithuania in Prose Fiction, 1970-1990*, Chicago, 1992).

Kaip sužinome iš parodos katalogo, kunigas Balčys paveikslus išgijo, daug kartų lankydamsis Lietuvoje. Šie, po kelis surinkti, darbai galutinai susidėjo į kolekciją, kurią matydami Lietuvos dailės muziejuje galime kalbėti apie Kęstučio Balčio, kaip meno kolekcionieriaus, talentą.

Būdingas kunigo Balčio kolekcijos bruožas, kad ją sudaro tik garsio vieno laikotarpio autoriai kūrinių. Kolekcionierius pasirinko lietuvių autorius, kurie tapo oficialiosios dailės įžymybėmis, propagandiniam socialistiniam realizmui priešpastatydami savitas dvasines jausenas ir autentišką jų išraiškos formą. Norėčiau paminėti keletą meninių požiūrių vertingusių darbų.

Neįprastas parodų salėms Silvestro Džiaukšto alejinis paveikslas, nutapytas ant abiejų kartono pusių — lyg ir du paveikslai už vieno kainą. Tačiau tai neretas radinys dailininkų dirbtuvėse — menas visų pirma žaidimas, čia galima viskas. Dvipusį paveikslą galime suprasti, kaip du idėjos įkūnijimo variantus, dvi galimybes užpildyti erdvę, o kartais net kaip paprasčiausią kartono tapybą, ypač, jei tai tik etudai, bandymai didesniajam darbui. Džiaukšto paveikslas turėtų būti visų šių priežasčių po truputį. Pavaizduotus mergaitę, o kitoje pusėje — arkli turėtų būtų galima atrasti dideliame autoriaus kūrinyje. Kartu tai bandymai pasiekti subtilų žalio kolorito niuansus, šviesos atspindžių gamtoje studi-

(Nukelta į 4 psl.)

Tais laikais, kai dr. Jonas Stankaitis pirmininkavo Ohio Lietuvos gydytojų draugijai. Draugijos pirmininku jis išbuvo tris kadencijas. Nuotraukoje dr. Jonas Stankaitis

su kitais draugijos valdybos nariais: (iš kairės) dr. Vladas Ramanauskas, dr. Edvardas Lenkauskas, dr. Jonas Stankaitis, dr. Henrikas Brazaitis ir dr. Danielius Degteys.

Laiškai iš Teatro festivalio Vilniuje (5)

Lietuvos teatrai – turtai ir skurdas

ALGIRDAS
LANDSBERGISSlušajte, senjora
— muzika...

Naujųjų Operos rūmų salėje skleidžiasi uždanga, atsiveria „Nabucco“. Ši ankstyvoji Verdi opera apie izraelitus Babilono vergijoje kadaise italų žadino kovai už laisvę ir susivienijimą. Vienas jos chorų, italų pamiltasis Va, pensiero (Skriek, svajone), pastarąjį dešimtmetį pašaiai įsirašė ir į lietuvių sąmones. Nepamiršime scenos Nekrošiaus „Dėdė Vaniuje“, kur visi veikėjai nelauktai choru ima į dainuoti, o „tironiškasai“ Profesorius (Vladas Bagdonas), įniršęs, persikreipęs, parodoja išilgai to choro. Buvusiame scenos ženkly ir žiūrovų lūkesčių kontekste tasai epizodas turėjo nepaprastą idėjinį ir teatrinį krūvį — ne tik tai Vilniuje, bet ir Maskvoje. Panašią simbolinę funkciją šis choras įgavo ir Jono Vaitkaus „Nabucco“ pastatyme. (Va, pensiero melodija, beje, pasigirsta ir Žaikausko „Makbete“, bet jau sumažėjusi iki ironiškos užuominos.)

Kaip statyt tokią operą kaip „Nabucco“? Jos libretas, vėlyviam romantizmui būdinga isteriška mišrainė, net ir atlaidžiam šiandieniniams žiūrovams gali pasirodyti kaip parodijos parodija. Norint suvokti, kas tenais dedasi, reiktų beizbolinės programos su veikėjų numeriais, jų santykių diagramomis. Visi tie sąmokslai, išdavytės, aistros, atsivertimai nemandagiems žmonėms yra operos aplamai absurdiškumo pavyzdys.

Tą babilonišką Babelį režisierius gali vaizduoti pažodžiui, rimtu veidu. Libretą taip pat galima suaktualinti ar iš jo pasišaupti. Vaitkus paprasčiausiai atsisakė viso melodramatiško šurmulio ir sceną atidavė muzikai. Abstraktus scenovaizdis neilustruoja jokios istoriškos tikrovės, kuri atsispindi kostiumuose. Judriausia figūra scenoje, Babilono vyriausias žynys, juda ne kaip fabulos mechanizmo dalis, bet pagal muzikos ritmą. Choristai neapsimeta esantys žydais ar babiloniečiais. Pagrindiniai veikėjai orūs, bet statiški.

Priartinta prie kostiumuotos oratorijos, neapsunkinta libreto painiavos, opera prabyla tiesiai į mus, ir mes priartėjame prie kompozitoriaus. (Šitoks priejimas, aišku, netiktų tokioms Verdi operoms kaip „Otelo“ ar „Falstaff“, kuriose muzika yra organiška susieta su drama.) Tai pajuto ir lietuvių žiūrovai; nors įpratę prie tradicinių operos pastatymų ir libretų melodramos, jie „Nabucco“ priglaudė prie savo širdžių.

Žiūrint ir klausantis šios operos, kurią galima rodyti bet kurioje pasaulio sostinėje, isiterpia ir pašalinė melodija — nuolat išužienijamųjų operos solistų, instrumentalistų, pedagogų egzodo choras. Jie ieško pragyvenimo šaltinio. Be jų, kaip ilgai dar bus įmanoma statyti tokio lygio operas?

Senjor, a žačiem ty menia pokinul' i ženilsa na drugoj?...!

Rimo Tumino Mažasis teatras Festivaliui vaidina Čechovo „Vyšnių sodą“. Spektaklis vėl patvirtina, kokie statiški, konservatyvūs tebėra ne tikai Čechovo pastatymai JAV ar Britanijoje, bet ir kai kurių tenykščių kritikų lūkesčiai. Jaunimo teatrui lankantis New York'e, pora tokių papiktino Nekrošiaus „nepagarba“ Čechovui. Anksčiau išgyrę garsius britų aktorius, lėtai, neva „čechoviškai“, liejusius savo sielas buitiniuose rėmuose, tie

Tarptautinis teatro festivalis Vilniuje: scena iš Lietuvos Operos ir baletų teatro „Nabucco“ pastatymo, režisuoto Jono Vaitkaus.

kritikai Nekrošiaus „Dėdė Vaniuje“ pasigedo to meto samovarinės Rusijos paviršiaus, socrealistinės ištikimybės medžiaginei aplinkai ir visuomeninei „tikrovei“. Jie ir nepastebėjo, kad Nekrošius išvadavo ir atvaizdavo Čechovo pjesės podirvį. (Kiti tai pastebėjo ir vertino.)

Tokia kūrybinga akistata su Čechovu vyksta ir Tumino spektaklyje. Ir šis „Vyšnių sodas“ įdomesnis už bet kada matytą Vakaruose. Čechovo sodą Tuminas persodina į savo ir savo aktorijų sielas, vaizduotes; jį suželdo ir palieka iškirsti.

Scenoje nematome „sodo“ ar „dvaro“ — medžių, kambarių, baldų. Veiksmas rutuliuojasi turtum skaitlyklos traukinio stoties laukiamosioje salėje. Antrojo veiksmo balių režisierius sąmoningai nustumia į šalį, jį temato me kaip pašaliečiai, iš lauko, pro duris, prasišviečiantis į šviesą ir klegesį. Kai veikėjai „eina miegoti“, jie paprasčiausiai atsigula ant grindų. Prieblandoje ar tamsoje, traukinio švilpusis ar ratų bilsesys, sugrįžimų ir išvykimų ciklas. Pagrindiniai scenos reikmenys — lagaminai ir kelinio dėžės. (Žiūrovo sąmonėje švysteli pokario ar dabarties pabėgėlių vaizdai.) Šių žmonių šaknis jau nebe savo žemėje. Kaip zombis, prakrypuoja nukaršęs tarnas Firsas, senjo gyvenimo simbolis. Senasis pasaulis yra prieš žiūrovų akis: veikėjai nepagarbiai išlupa sutrūšėjusias grindų lentas, pro lubas įlūžta senoviška spinta, plėšomi dokumentai skiautėlėmis sninga ant grindų.

Tumino aktoriai vaidina santūriai. (Režisierius, kaip sako žinantieji, nemėgsta „gražios vaidybos“ ir „teatrališkumo“.) Tačiau tai ne „šaltas“ teatras. Tuminas išdėsto savo veikėjus tarp resignacijos ir vulgarumo, parodo tragikomiškus kontrastus tarp jų žodžių ir pozavimo, dvasinius nuotolius tarp jų susiartinusių kūnų. Šio niuansų kupino, liūdnam lyrišką melodiją prime-

nančio spektaklio, jo sudėtingo sceninio piešinio neįmanoma išsemti vienu žiūrėjimu.

Senjor, ona nikogda jevo nepalučit!...

Lyg pratęsdama Čechovo pjesę, rutuliojasi Mažojo teatro drama. Tumino ansamblis, pusiau susipakavęs, irgi ruošiasi keltis į naują, savivaldybės pažadėtą, pastatą. Bet ir jame laukia netikrumas, nežinia.

Vilniaus Mažasis teatras gimė panašiai kaip Budapešto Katona Jozsef: savita režisieriaus vizija, atsiskyrimas nuo oficialiosios Akademino dramos teatro struktūros, bendramintinių susibūrimas. Tumino ansamblis yra, režisieriaus žodžiais, „šeima“, teatras — „namai“. Ištikimai sekdamas savo vidinį balsą, Tuminas sukūrė keletą labai idomių spektaklių ir tapo ivertintas užsienyje. Jo „šeimos“ gyvenimo būdas ir kūrybinis procesas dabar kertasi su laiko dvasia ir ūkiniais diktatais.

Is Tumino ir kitų jo „šeimos“ narių pasisakymų spaudoje matyti, kad jie pjesės skubiai neataikuoja, bet eina prie jos pamažu, aplinkiniiais keliais, eksperimentuoja, nardo gilyn, ieškodami psichologinių motyvų. Režisierius minėjo, kad jis buvo sukūręs penkis savo „Vyšnių sodą“ istorijos versijas. Spektaklis publikai duodamas tada, „kai toliau dirbti jau nebeįdomu“. Tokį spektaklį tegali sukurti ansamblis, „šeima“, ne paskubomis surinkti ir vėl išsiskirstantys aktoriai, kurie terepetuoja apie porą mėnesių. Tačiau tokia teatrinė „šeima“, nors jos nariai pasitenkintų ubagiškomis algomis, tegali išsilaikyti su labai dosnia parama. Valdžia tokios paramos jau nebesugebės teikti, privačių „sponzorų“ malonė per daug kaprizinga.

Neseniai Suomijoje, ekonominio diktato priverstas, Tuminas pastatė „Dėdė Vanią“ per porą mėnesių, kelis sykius greičiau, negu jam įprasta. Bet ar ji turėjo organišką Tumino pastatymo

skonį? Kaip Tuminas ir jo „šeima“ susitaisys su naująja tikrove? Kas laukia ansamblio naujame pastate, Gedimino 22? Atsiveikinama su praeitimi ir žengiamą į nežinią — kaip Mažojo teatro „Vyšnių sodą“ spektaklyje.

Senjor, ja viidu za drugovo, kotorij budit jenu otrom...

Būnant Lietuvoje, kartais pasirodydavo, kad visi Lietuvos teatrai pamėgdžioja Čechovo pjesę: nepasitenkinimas, skundai, bėrimai — ir inercija, bėgėškumo jausmas, laukimas. Kritike Irena Aleksaitė palygino teatro darbuotojus su „Dievo paukščiais“. (Ar jai dingtelėjo ir paralelė su „dypukais“, kurie kadais turėjo palikt skurdą, bet garantuotą „išlaikytinių“ gyvenimą ir pasileist į nežinią?)

Teatro reforma (apie kurią nengva susigaudyti) kartais primena buvusios vyriausybės agrarinę reformą ir kartais dabartinės ūkinę politiką: beatodairiškas griovimas ir kompromisai su buvusią absurdišką sistemą. Be atvirų diskusijų. Be atidumo asmeniui. Dar neatsakytas klausimas, ar Lietuvoje įmanoma sukurti teatrinę santvarką, kuri nedviprasmiškai atsiskirtų nuo sovietizacijos ir akiai neimtuotų vakarietiškosios (ar tiksliau, vakarietiškoji, nes amerikiečių, vokiečių, prancūzų ar italų sistemos irgi skirtingos).

Kitas svarbus klausimas — kaip išlaikyti ir sugrąžinti publiką, kurią pasigrobė ir be atvangos tebegrobia Holivudas ir „Prosto Marija“? Lietuvoje per dažnai pasitenkinama pašapiomis pastabomis apie tos publikos „klaikų skonį“; kartais paprasčiausiai patraukiama pečiais ir nuleidžiamos rankos, nes kičas jau užvaldė visą pasaulį. „Turbut mes kažką darome negerai, jeigu amerikiečiai taip lengvai mums „pavogė“ publiką“, spaudos konferencijoje pareiškė žymusis lenkų režisierius Krzysztof Zanussi. „Kieno gi kito filmus dabar žiūri paprastai žmonės?“

„Prosto Marija“ nėra vien tik tai neskoningumo triumfas. Žmonės tebesilgi filmo, teatro, kuris juos paliestų, sujaudintų, kuris jiems išraiškiai pasakotų įdomias istorijas. Tas ilgėsysis niekad neišblės. Nepamirškime, kad devintuoju dešimtmečiu lietuvių teatrą sugebėjo būti „reikalingu žmonėms“, juos patraukti ir kurti estetiškai iškilų tarptautinio lygio meną. Šiandien neįmanoma „atrasti savo publiką“, būti reikalingi žmonėms. Tradicinius Ryntų Europos pamokslus tebekartojančio atsilikėlio balsas? Ne, Zanussi „vakarietiškas“ lenkas,

daugumą savo filmų kuriantis Vakarų Europoje.

Lietuvių teatralai gali daug pasimokyti iš Vakarų, bet atsakymų savo didžiosioms problemoms ir ten neras. Teatras serga ir Vakaruose. Tereikia pažvelgti į Prancūziją, kur naujoji vyriausybė jau drastiškai mažina subsidijas teatrams. Arba į turtingąją Vokietiją, dar vakar besididžiusią savo gausiais teatrais. Berlyne uždarymas garsusis Schillerio teatras, Brecht'o „Berliner Ensemble“ ardo jo paties nariai. Vokietijos scenose vyrauja sausas estetiškas ir ideologinis dogmatizmas. Vieno vokiečių kritiko žodžiais, tai „išdegęs teatras“. Skurdžios, atsilikusios Lietuvos atsilikusiose scenose dar surusena tai, ko nerasi Berlyne ar New York'e. (Apie tai užsiminė ir gegužės 19 dieną Lietuvos aido pacituotos rusų kritikės: „Kodėl tai vyksta tokioje mažoje šalyje... Kodėl būtent čia jau dešimt metų iškyla teatro fenomenai?“ — Julija Girba, *Teatr*. „Man lietuviški spektakliai visad buvo žingsnis ten, kur dar niekieno nebūta“ — Nina Agiševa, *Moskovskije novosti*.)

Ar tai iškilis ir pasireiškis naujomis formomis?

Proščajte, senjora...
Dosvidanije, senjor...

Ar išsippildė festivalio rengėjų ir jo remėjų viltys?

Gegužės mėnesį Vilnius virto didmiesčiu. Žmonės ir sutemus išėjo į gatves, kaip normaliuose miestuose. Mačiau Nerimį plaukiant, įvairiaspalvėmis lemputėmis spinkintį laivą — kai iš jo pasigirdo „St. Louis Blues“ garsai, krantinėje sėdėjusi jauna pora pradėjo gražiai šokti. Panašiai festivalis išjudino visuomenę.

Kaip gera buvo dalintis šventiška nuotaika teatrų auditorijose, koridoriuose, šaligatviuose. Kokie laimingi, atjaunėję buvo lietuvių aktoriai, dalyvavusieji festivalio metu vykusiose pratybose, kūrybinėse laboratorijose, susitikimuose su užsienio aktoriais ir režisieriais.

Antrąjį festivalį bus lengviau suruošti — ledas pralaužtas, ryšiai užmegyti, organizacija veikia. Pasimokyta, jog reikia vengti antrąjį kabaretų („Harlemo šešėliai“), rimtų ir geranoriškų vieno žmogaus spektaklių, kurie pasilieka negimę (suomiu „Matininko istorija“), daugiau valandos užsitiesiančių penkių minučių svorio pratimų (šeicarų „Širdies plakimas“), poezijos („Žmogus, vardu Makbetas“). Lauksime daugiau lietuviškų spektaklių. Veteranai teatralai, studentai ir kiti lauks daugiau nemokamų ar papigintų bilietų.

Festivalio metu Vilniuje teko išvysti tiek čikagiečių, kad pačioje Čikagoje turbūt buvo apmires lietuviškasis gyvenimas. Bet pasigėdau vieno čikagiečio, pagimdžiusio festivalio idėją ir tiek daug padėjusio, jį ruošiant (kontaktai, rekomendacijos, UNESCO) Bernard Sahlin's turėtų pasirodyti antrąjame festivalyje kaip garbės svečias.

Antrąjį festivalį bus sunkiau suruošti — dėmesys Lietuvai mažėja, Vakaruose ūkinis atoslūgis, geradarių bus šyktesni... Tačiau likime optimistais.

Lietuva gegužės mėnesį... Muitininkai kyšininkavo, mafijosai sprogdino, vagys vogė, spekuliantai spekulavo, ekonomistai ėjo ratu, politikai gražbiavo. O LIFE kolektyvas parodė, kad lietuvių gali dirbt ir bendraut vakarietiškai. Už tai ir už šventę esame dėkingi LIFE direktorei Rūtai Vanagaitei-Wiman ir jos šauniai ekvipai.

A tepier, senjor?

Festivalis baigėsi. Vilnius staiga tapo ramesnis, pilkesnis.

Ikaitintame ore tebesklando teatriniai faktai, gandai ir jų hibridai. Jurašas išsina iš Kauno

Ona Dokalskaitė

Nepažįstama, 1986

Is neseniai išleistos dailininkės monografijos „Ona Dokalskaitė“ (Stickney, Illinois: Galerija, 1993 ir Vilnius: Ethnos '91, 1993)

Pranas Visvydas

FIZIOLOGIJA

Kokia nepatriotiška lemtis — kai metas Lietuvai kraupus, pabudusi erotika atbloškia tai, kas nuo vaikystės pakili, sukausto laisvę ir pasmerkia miriop romantiką, su prierašu: ponia Fiziologija nepripažįsta pasiaukojimo tėvynei būtinybės. Scholastiškai ji neigia visa tai, kas priešinasi josios dėsniams, širdies vožtuvais kala nuosaką: tu būk, tu būk, tu būk, gyvuok! mylėk, mylėk jos lankstų kūną, maldauk malonės; jei nesugebi įtikti vyriškai, bėda — pražūsi! apkurs, aptems kasdienę aplinką, palėpėje niekingas pasijusi, ir jau tada prikašios sąžinė, kad išdavei mergele Lietuvą kraupiausiu jai metu už moteri, kuri bodejosi tavuoju Logosu.

Tegul atleidžia man dievai, kad paklausau Fiziologijai.

Lietuvos Operos ir baletų teatro Verdi „Nabucco“ pastatymą Tarptautiniam teatro festivaliui režisavęs Jonas Vaitkus.

Lietuvos Mažojo teatro režisierius Rimas Tuminas, Tarptautinio teatro festivaliui pastatęs Brecht'o „Galilėjus“ ir Čechovo „Vyšnių sodą“.

Dramos teatro. Nekrošius, naujai užsidedęs, vėl griebėsi repetuoti „Karmen“. Masalskis ir kiti Kaune steigia centrą „Menas į šoną“ su Mažoju teatru. Tuminas ruošia visai naują Žemaitės „Marčios“ interpretaciją. Vaitkus žada pateikti „Brolius Karamazovus“...

Ir vaikai, vaikai... Vilniuje vaikai vaikšto įsikibę motinų rankų. Alkoholikų tėvų palikti vaikai voliojasi vėmaluose. Žemaitės gatvėje, prie pakrypusių stipuklių tebežaidžia pirmąją Festivalio dieną sutikti vaikai. Kokia skurdi jų smėleta pakriaušė. Bet kaip rimtai jie žaidžia, kaip kruopščiai, kaip atsidaugę. Kiek malonumo jie patiria, kiek džiaugsmo. Ir kokius pasaulius jie susikuria savo nykioje aikštėlėje. Tai būsimoji Lietuvos teatro publika. Jo kūrėjai. Ir pavyzdys mums visiems.

Senjor, etot moj rebionok!

(Pabaiga)

— Dėkojame mūsų specialiam korespondentui rašytojui, dramaturgui Algirdui Landsbergiui iš Freeport New York, kuris sutiko nuvykti į Lietuvą šių metų gegužės mėnesį. Tarptautinio teatro festivalio Vilniuje je proga ir jį išsamiai aprašyti *Draugo* kultūriniam priedui. — Red.

Tarptautinis teatro festivalis Vilniuje: scena iš Lietuvos Mažojo teatro Čechovo „Vyšnių sodą“ pastatymo, režisuoto Rimo Tumino.

Atsisveikinome su dailininku Viktoru Vizgirda

PRANAS LAPĖ

Žodis, pasakytas per atsisveikinimą su a.a. dailininku Viktoru Vizgirda šių metų liepos 10 dieną Cape Cod, Massachusetts.

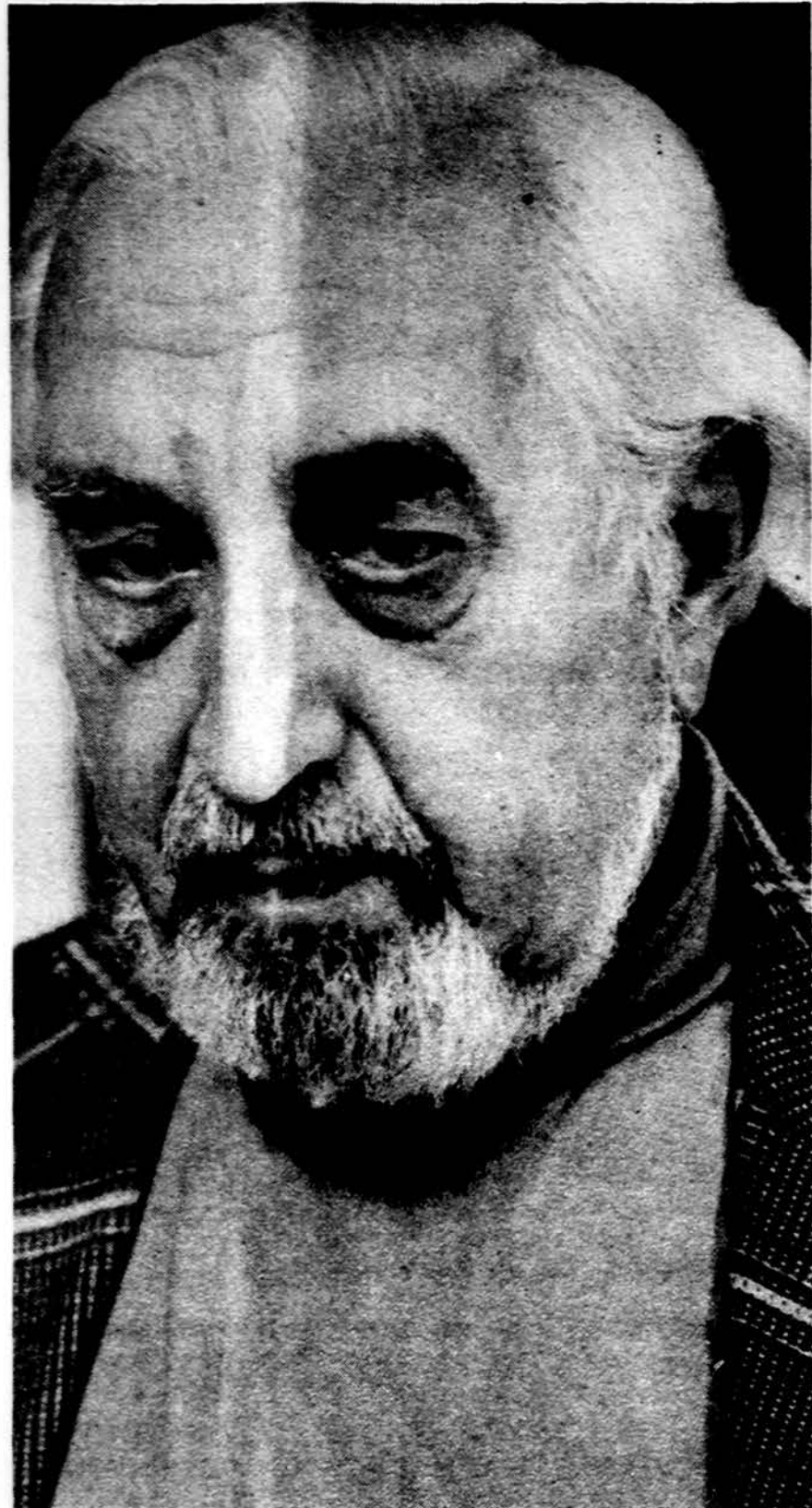
Susirinkome atsisveikinti su dailininku Viktoru Vizgirda, pagerbti jo atminimą, pasidžiaugti ilgu, kūrybingu gyvenimu žmogaus, kuriam lygaus neturėjome.

Gimęs prieš 89 metus, Viktoras matė iš ilgametės carų vergijos pelenų prisikeliančią Nepriklausomą Lietuvą, buvo jos kultūrinio kūrimosi nepakeičiama dalimi, išgyveno antrąją jos pradžią, patyrė priverstinės emigracijos nedalią, sukūrė naują gyvenimą tolimoje Amerikoje – visur ir visuomet rasdamas jėgų ir laiko savo tikrajam pašaukimui, menui.

Jis paliko plačią brędę mūsų margoje dvidešimtojo amžiaus tapybos pievoje, kuri prasideda Visakio ir Jūdies upelių santakoje ir tęsiasi per visą Lietuvą, Europos ir Šiaurės Amerikos žemynus iki paskutiniojo adresą Centerville, Massachusetts, Cape Cod'e. Toje ilgoje kelionėje savo gimtojo kaimo vaizdą Viktoras išnešiojo atmintyje visą gyvenimą, nuolat jį tobulindamas, perkeldamas jo dvasią į svetimų kraštų pažūsus. Iš ten ateina tie „vizgirdiškieji“ spalvų deriniai ir tas „prisotintos drobės tirštumas“.

Pravėrus duris į okupuotą Lietuvą, Viktoras nesiveržė į ją, ieškodamas sau asmeniškos naudos ar garbės, nesilankstė partijai, nieko neprašė ir nieko nežadėjo. Nusivėžė savo paties ir kolegų dailininkų darbų skaidres, supažindino dešimtmečiais socialistinio realizmo rūšyje laikytus tapytojus su mūsų gyvenimu ir pasiekimais. Parodė, kad nesame „nudiūvusi šaka“, begyvendami svetur, visiškai kūrybos laisvėje, dirbame niekieno nevaržomi, ir mūsų darbai nėra „išsigimėlių“.

Viktoras sugebėjo atskirti komunistinės propagandos užmačias nuo kultūrinio bendradarbiavimo. Suprato pavergtos Lie-

Viktoras Vizgirda (1904-1993)

Vytauto Maželio nuotrauka

tuvos dailininkų gyvenimą ir jų galimybes. Teigiamai įvertino jų pastangas išlikti savitais.

Išėjimas meniniame gyvenime jis palieka neužpildomą tuštumą. Su pagarba prisimename jo nuosirdumą ir ištikimybę menininko profesijai, prisimename jį už nepaliaujamą kovą prieš mėgėjišką sentimentalumą, už pastangas gelbėti mūsų meną nuo diletan-

tų grasos.

Beveik visas Viktoro palikimas jau dabar yra Lietuvoje. Lietuvos žemė išsilgusi laukia jo paties grįžimo. Šioje sunkioje atsiskyrimo valandoje dailininkų vardu reikiu užuojautą šeimai ir artimiesiems.

Sudiev, Viktorai. Amžino atilsio numylėtoje, vėl laisvoje Tėvynėje.

Igyvendinta vizija

(Atkelta iš 2 psl.)

ja, žavinti tapybos laisvumu ir improvizacija.

Dėmesį prikausto Vinco Kisarauskio (netikėtai mirusio Čikagoje 1989 metais) „Realioji pilkuma“. Mažytis pilkas paveikslėlis, tačiau kiek jame dvasinės energijos! Kaip atgyja abstrakti pilka erdvė, į paveikslą „įėjus“ trims „kisarauskiskoms“ kampuotoms skylėtoms figūroms su spalvų randais. Šis darbas, kaip ir visa Kisarauskio kūryba, scenografiškas. Jo figūros reprezentuoja mūsų herojų vietą erdvėje, jo erdvė – kiekvieno mūsų susikurtą scenos dėžutę, jo formų kampuoti lūžiai – veiksmo taisyklės ten.

Retas eksponatas daugiau skulptūroje besireiškiančio Vytauto Šerio 1973 metų monotipija „Miegantis žmogus su strele“. Paveikslas greičiausiai sukurta, turint galvoje biblinį siužetą, kas 1973 metais nebuvo rekomenduojama asmeninio saugumo sumetimais. Idomu, kad popieriuje autorius nebėgo nuo skulptūriškų formų pinklių. Karveio siluetas, ietis-strelė ir peizažas fone sudaro monumentalių formų ornamentinį paviršių, savo tūrių jėga artėjanti prie medžio skulptūros efekto. Paveikslas spalvas taip pat būtų galima apibūdinti kaip medienos.

Šerio monotipija ir eksponuojama Valentino Antanavičiaus drobė yra iliustracijos spūvio ir oficialių tarybinį stilių. Jie daugiau seka tarpukario Vakarų Europos ekspresionistais, nori išreikšti ne daikto išorinę formą, bet jo esmę. Antanavičiaus garsus ir Balčio kolekcijos paveikslas, sukuriamas 1967 metais, į mus spokso kruvina, pajuodusi, prapleštų pilvų baidyklė, stilištiškai artima Pietų Amerikos magiškam jam realizmui, o iš tikrųjų – tarybinio menininko dvasinei būsenai. Dabar jau lyg ir nebeaktuali kalbėti apie tas būsenas, bet neatsitė, kad tai akyse virsta muziejine, t.y. ir istorine vertybe.

Parodos kataloge, plakate, paveikslų etiketėse daug netikslumų. Už tai negalime kaltinti vien parodos kuratorių. Mat daug paveikslų neturi jokių metrių, vardus ir pavadinimus nusinešę su savimi kunigas Balčys. Todėl, manau, tikėtų didaktinis intarpas renkantiems dailės darbus.

1. Stenkimės nepirkti dailininko nepasirašytų kūrinių, nes paprastai tai rodo autoriaus nenorą pripažinti savo autorystę arba autoriaus požiūrį į darbą, kaip nepakankamai pavykusį jam pačiam rimtai reprezentuoti.

2. Visada patikrinkime, ar ant užpakalinės drobės ar kartono pusės (o ne ant rėmo) yra užrašyti autoriaus vardas, pavardė, gimim-

ties data, data, kurioje kūrinyje baigėsi kūryba. Kūrybinei laisvei neuždėdama jokių varžtų, tačiau pasilikame teisę spręsti darbo kokybės kumą bei jo priėmimą į parodą. nes ekspozicijos erdvė yra ribota, o ir parodinė rimtis kelia savo reikalavimus.

Dalyvių neįpareigojame mokesčiais, bet kadangi jokios valstybės išdardos neparems, prašome dalyvius bent darbų persiuntimo našta pasiimti patiems. Kitas išlaidas (nuoma, reklama, katalogo išleidimas) bandysime padengti gėrai žmonių aukomis.

Kiekvienas pateikia tik po vieną kūrinių (serijiniai darbai taip pat bus priimami, bet dėl darbų skaičiaus turite iš anksto pasitarti su rengėjais). Darbus siųskite iki šių metų gruodžio 31 dienos Algimantui Keziui: 4317 South Wisconsin Ave., Stickney, IL 60402, USA. Algimantas Kezys taip pat mielai atsakins į Jūsų klausimus bei priima jūsų pasiūlymus. Skambinkite telefonu (708) 749-2843.

Su meile, Algimantas Kezys

Antanas Mončys (1921-1993)

Šių metų liepos 10 dieną Paryžiuje mirė skulptorius Antanas Mončys. Jis bus palaidotas šalia savųjų Lietuvoje – Grūslaukyje.

mo metai, adresas, paveikslas pavadinimas, sukūrimo metai, išmatavimai.

3. Jei darbą iš Jūsų skolinasi parodoms, reprodukuoja ar pami- ni kaip iškilų dailininko kūryboje – visą šią informaciją prikl- juokite tiesiai prie porėmio iš užpakalinės paveikslų pusės. Nors ir keista, bet tai padidina kūrinių vertę.

4. Geriausia laikyti paveikslus ... visiškai tamsioje. Jei negalite sau to leisti, pakabinkite juos kuo veiklos spalvas taip pat būtų galima apibūdinti kaip medienos.

5. Jei turite daug paveikslų, kuriuos laikote sandėliuke, staty- kite juos statius, dėdami priekinę pusę prie priekinės, užpakalinę prie užpakalinės.

6. Sudarykite savo paveikslų sąrašą. Pagalvokite, koks vertingiausias Jūsų kolekcijos bruo-žas: gal ji gerai reprezentuoja kokią dailininką ar jų grupę, o gal idomų periodą meno istorijoje, ar turite labai neįprastų, netipiškų žymiųjų dailininkų darbų ir t.t.

Svarbiausia nusistatykite kolek- cijos vystymo kryptį bei tikslą ir dirbkite šia linkme: pirksite, par- duokite, keiskite. Tai ne tik ma- lonumas, bet ir prasmingas dar- bas. Dešimt gerų, bet atsitiktinių paveikslų papuos Jūsų sienas, tik tiek. Dešimt tarpusavyje susijusių (pavyzdžiui, mokytojas ir mo- kiniai, vieno dailininko kūrybos retrospektyva, vieno žanro ir t.t.) paveikslų taps ne tik kultūrinio reikšmės, bet ir žymiai didesnė pinigine vertė. Jei norite sužinoti atsakymą į nuolatinius draugų klausimus, kokia Jūsų kolekcijos vertė, pakvieskite ekspertą įkai- noti (yra Amerikos meno įvertin- tojų ir įkainotojų sąjunga). Šis for- malumas būtinas, jei galvojate kolekciją ar atskirą paveikslą dovanoti kokiam muziejui ir būti atleisti nuo dalies federalinių mokesčių.

Kęstučio Balčio gyvenimo dar- bas, renkant lietuvių dailininkų kūrinius, pergyveno patį kolek- cionierių ir tapo neįkainojama dovana Lietuvių dailės muziejui Lemont'e. Palikdami dailės kūri- nius, mes paliekame savo pasau- lio suvokimo atvaizdą, paliekame žinią vaikams. Tai viena stipriausių sąsajų tarp kartų ir amžių.

Dialogas su Lietuva

(Atkelta iš 1 psl.)

sija, šias eilutes rašant, dar sunku pasakyti, bet yra netiesa teigti, jog dešinė yra už, o kairė prieš dvigubą pilietybę.

Šią vasarą pabuvus mėnesį Vilniuje, man susidarė įspūdis, kad dabartinė Lietuvos valdžia tikrai nori pagerinti ryšius su išeivija, idant mitai, kaip dvigubos pilietybės atžvilgiu, išnyktų ir būtų galima susikonsoliduoti konkrečių problemų bei klausimų svarstymui ir sprendimui. Išeivijoje dažnai teigiame, jog per mus Lietuva gali susipažinti su vakarietiškomis institucijomis, metodais ir praktika ir jas pritaikyti savo sąlygoms. Griežtuose moksloose (įskaitant mediciną bei inžineriją) ir ekonomijoje jau daug yra pasiekta. Bet politikoje mums kažkaip dar vis nesiseka tautiečiams Lietuvoje perduoti vieną iš svarbiausių Vakarų pasaulio tradicijų; tai yra, kad demokratiškai išrinkta valdžia iki kitų rinkimų arba kitokio konstitucijos numatyto valdžios pakeitimo atstovauja visai tautai ir vien dėl to jai, kaip laisvai žmonių valios išraiškai, reikia pa- rodyti bent minimalų pripažini- mo ir pagarbos laipsnį. Šios labai paprastos ir aiškos demokratinės tradicijos pilnas supratimas mums tikrai daugiau padės iš- plėsti pozityvų dialogą ir pro- duktyvų bendradarbiavimą su Lietuvos valdžia, negu bet kokie atsiprašymo ir atgailos reikala- vimai.

Keturiasdešimtojo Santaros- Šviesos federacijos suvažiavi- mo II dailės 1993 metų rugsėjo 9-12 dienomis Lietuvių centre, 14915 127th Street, Lemont, Illinois,

PROGRAMA

Ketvirtadienis, rugsėjo 9 d. 2 v. p.p. Pokalbis apie Vilnių ir Anykščius.

Leonidas Donskis, „Miesto liki- mas komunistinėje ir poko- munistinėje Lietuvoje“.

8 v.v. Kęstutis Paulius Žygas, „Post-mortem post-modernizmo madom“.

Penktadienis, rugsėjo 10 d. 9:30 v.r. Skirmantė Kondratienė, „Visuomeninės teorijos ir politi- kos sankirtose“.

Algis Mickūnas, „Kosminė sąmonė“.

2 v.p.p. Aleksandras Štromas, „Etninės politikos problemos šiandieniniame pasaulyje“.

Atviras pokalbis: „Ka galime dabar duoti Lietuvai reikalingi- ausia kultūroje ir politikoje“. Moderuoja Julius Šmulskštys ir Vytautas Kavolis.

8 v. Ilona Gražytė-Maziliauskie- nė, „Po barikadų: naujoji Lie- tuvos proza“.

Šeštadienis, rugsėjo 11 d. 9:30 v.r. Saulius Žukas, „Rimvydo Šilbajorio literatūros kritika“.

Sigitas Parulskis, „Literatūros kritikos dabartis Lietuvoje“.

2 v.p.p. Algimantas Gureckas, „Lietuva tarptautinės politikos arenoje“.

Valdas Adamkus, „Lietuvos atstatymo kryptimi: pagrindinės problemos ir imanomos alter- natyvos atečiai“.

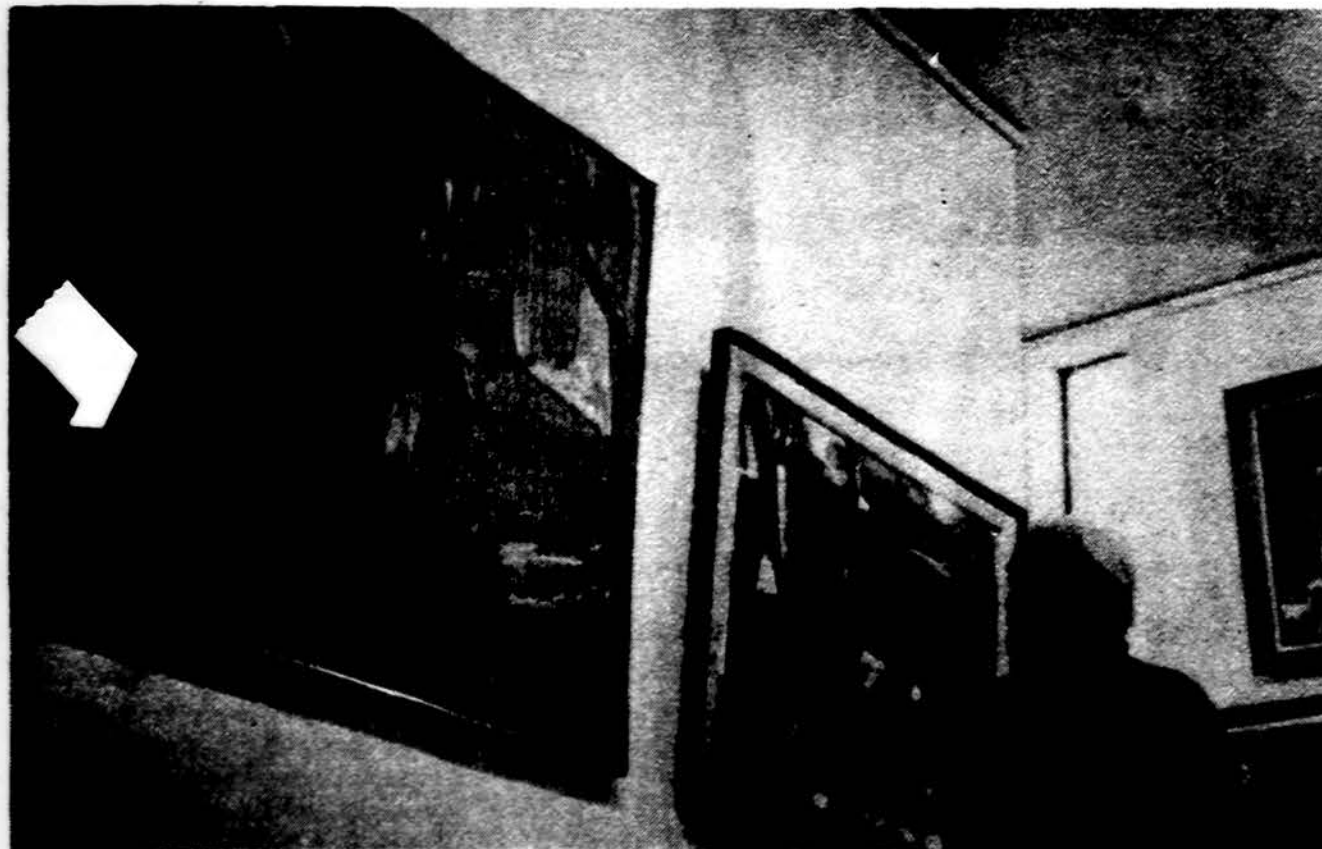
8 v.v. Literatūros vakaras: Sigitas Parulskis ir Liūnė Su- tema.

Naujų knygų sutiktuvas.

Sekmadienis, rugsėjo 12 d. 10 v.r. Violeta Kelertienė, „Lūžis tarp modernizmo ir postmoder- nizmo lietuvių literatūroje“.

Norintieji suvažiavime daly- vauti prašomi iki rugsėjo 7 dienos registruotis pas Mariją Paškevi- čienę, 306 55th Place, Downers Grove, IL 60516. Telefonas (708) 852-3887.

Kaip ir kiekvieną vasarą Draugo kultūrinis priedas vieną mėnesį neišeis; šiais metais – rugpjūtį. Pirmas poatostoginis Draugo kultūrinio priedo numeris bus šeštadienis, 1993 m. rugsėjo mėn. 4 d.

A.A. dailininkas Viktoras Vizgirda prie savo kūrinių Adomo Galdiko galerijoje, New York'e.

Vytauto Maželio nuotrauka

Kreipimasis į dailininkus

Noriu pakviesti Jus dalyvauti kasmetinėje lietuvių dailės parodoje „Dailė '94“, kuri vyks Čiurlionio galerijoje, Čikagoje. 1994 metų sausio-vasario mėn- sį (tikslī data bus nustatyta vė- liau). Ši paroda bus teminė. Gry- nojo estetiizmo atstovai nesutei- kia ypatingesnės reikšmės temai meno kūrinje, tačiau ir pasako- jamasis žanras iki šios dienos nė- ra pamirštas ar nustumtas į ker- tę. Parodos „Dailė '94“ tikslas kaip tik ir yra atidengti temati- nius lietuvių meno klotus. „Dai-

les '94“ tema yra: „Meilė“.

Čia kalbėjime apie žmogaus meilę žmogui, atsiribodami nuo meilės gyvuliui, pavasariui, kos- mosui, Dievui. O žmogaus meilė suvokime ne vien kaip emociją, bet ir kaip visuomeninę, šeimyni- nę, tautinę. Herojiška, ištvermin- ga, išsigimusi, apsimetėliška, sa- vimeiliška, paslaptinga, rami, audringa, egzotiška, pamiršta, iš- svajota, išblesusi, žudanti, karžy- giška, vaikiska, motiniška, tėvis- ka, laiminga, visur esanti meilė... Žmogaus meilė žmogui: įsimylė-

jimas, geismas, meilės neteki- mas, pavirtimas neapykanta, ja lydintys pavydas, kerštas, kan- čia. Juk pagal Justiną Marcinke- vičių: Pakrikštytas ne vandeniu, o meile, / esu čionai mlyti. Ir žinau, / kad žemėje nėra daugiau ką veikti.

Priimame įvairių technikų ir metodų darbus: tapybos, skulptū- ros, grafikos, medžio/lino raizi- nius, tekstilę, gobelenus, odos dir- binius, keramiką, vitražą, pieši- nį, kompiuterinę grafiką, foto- grafiją, koliažą, instaliaciją, miš- rios technikos darbus; monumen- taliąją, epochinę, minimalistinę, tradicinę, modernistinę, postmo-

Režisierius Povilas Gaidys iš Lietuvos, pernai su Čikagos „Vaidilutės“ teatru pastatęs Petro Vaičiūno komediją „Patriotai“, prieš grįždamas į Klaipėdą po ilgesnės viešnagės Amerikoje kalbasi su „Patriotų“ spektaklio pagrindine aktore Laima Šulaityte Čikagos Jaunimo centre. Šalia – aktorius iš Vilniaus Petras Steponavičius.

Zigmo Degučio nuotrauka

Klaipėdos dramos teatro vyriausias režisierius Povilas Gaidys (kairėje) su svečiu savo teatre – Lietuvos ministru pirmininku Adolfu Šleževičiumi. Žemą Klaipėdos dramos teatratė Povilo Gaidžio režisuota Sekspyro „Venecijos pirkli“, šių metų birželio 23 dieną Jaunimo teatre, Vilniuje, įvyko taip pat Povilo Gaidžio režisuoto veikalo premjera.

Edvardo Šulaičio nuotrauka